Over habitattypenkaarten

januari 2026

Inhoud

Inleiding 1
Wat is een habitattype? 2
Waarom zijn er kaarten met habitattypen gemaakt? 2
Waar gebruik je habitattypenkaarten voor? 3
Hoe wordt een habitattypenkaart gemaakt? 3
Hoe vergelijk je de T0- en T1-kaarten met elkaar? 4
Hoe kun je verschillen verklaren? 5
Gebruik je ook andere gegevens? 5

Inleiding

Voor alle Natura 2000-gebieden zijn kaarten gemaakt die de aanwezigheid van zogeheten habitattypen weergeven. Voor de herziening van de beheerplannen maakt de Provincie nieuwe habitattypenkaarten op basis van nieuwe veldgegevens. Zulke kaarten geven inzicht in de staat van de natuur in de gebieden, zodat we weten of we aan de doelstellingen voor een gebied voldoen. Habitattypenkaarten zijn ook belangrijk bij het verlenen van vergunningen voor activiteiten in en rond Natura 2000-gebieden. De Provincie Overijssel vindt het belangrijk dat mensen weten hoe deze kaarten gemaakt en gebruikt worden. Deze notitie geeft daar uitleg over.

Wat is een habitattype?

Een *habitattype* is een bepaald type ecosysteem op het land of in het water met kenmerkende eigenschappen. Er zijn voor Nederland 52 habitattypen onderscheiden. Op de website Natura 2000 | natura 2000 staan deze habitattypen beschreven. Voor elk habitattype is er een *profielendocument* gemaakt. In een profielendocument staat aan welke vereisten een habitattype moet voldoen: welke vegetatietypen (combinaties van plantensoorten) en soorten komen er minimaal voor en wat zijn de vereiste milieuomstandigheden van bodem en water?

Waarom zijn er kaarten met habitattypen gemaakt?

Gezonde ecosystemen met een rijk palet aan plant- en diersoorten zijn belangrijk, ook voor ons menselijk welzijn. We hebben er als samenleving voor gekozen om de natuur in onze leefomgeving gezond te houden. De aanwezigheid van habitattypen en plant- en diersoorten bepaalt of een gebied in aanmerking komt voor Europese bescherming. Nederland heeft ruim twintig jaar geleden gebieden aangemeld ter bescherming bij de Europese Unie (EU). Na plaatsing op de Europese lijst van beschermde gebieden volgde officiële aanwijzing van gebieden door de Nederlandse minister. Dit zijn de Natura 2000-gebieden.

De *Aanwijzingsbesluiten* voor Natura 2000-gebieden maakte het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid & Natuur of LVVN (voorheen Landbouw, Natuur & Visserij, LNV). De meeste aanwijzingsbesluiten zijn van 2013. Alle aanwijzingsbesluiten staan op de website Natura 2000. Gebieden kunnen zijn aangewezen onder de *Vogelrichtlijn* (VR), onder de *Habitatrichtlijn* (HR) of onder beide richtlijnen (VHR). In een aanwijzingsbesluit staan:

- De begrenzing van een aangewezen gebied;
- De habitattypen en/of de soorten waar het gebied voor is aangewezen;
- De doelstellingen: behoud, verbetering en/of uitbreiding van habitattypen en/of leefgebieden en populaties van soorten.

Voor gebieden die zijn aangewezen onder de Habitatrichtlijn is onder verantwoordelijkheid van het Ministerie een kaart gemaakt die het vóórkomen van habitattypen in dat gebied toont. Deze kaarten geven op basis van de best beschikbare informatie de situatie ten tijde van aanwijzing weer. Voor de kaarten zijn destijds diverse bestaande veldgegevens gebruikt, met name vegetatiekarteringen. Daarnaast zijn in opdracht van het Ministerie aanvullende veldgegevens verzameld. De kaarten zijn opgenomen in de eerste beheerplannen.

Deze eerste lichting kaarten met habitattypen noemen we de *T0-kaarten*. Deze T0-kaarten met habitattypen zijn voor Overijssel te vinden op de website van de Provincie, in de Atlas van Overijssel (via kopjes Landelijk gebied, Beleid, Natura 2000,

Habitattypekaart). Door een vakje (polygoon) op de kaart aan te klikken is te zien welke gegevens gebruikt zijn.

De Provincie is verantwoordelijk voor de Beheerplannen voor 20 van de 24 Natura 2000-gebieden in Overijssel. De beheerplannen worden in de komende jaren vernieuwd omdat de geldigheidsduur verloopt. Nu en de komende jaren maakt de Provincie Overijssel (net als andere provincies) nieuwe habitattypenkaarten. Die noemen we de *T1-kaarten*.

Waar gebruik je habitattypenkaarten voor?

Nederland heeft de wettelijke verplichting om te voorkómen dat de natuur in Natura 2000-gebieden achteruitgaat. Dit geldt voor de oppervlakte en voor de kwaliteit van habitattypen. De T0-kaarten zijn belangrijk onderdeel van de referentie voor dit *verslechteringsverbod*. Voor een habitatrichtlijngebied is de referentiedatum voor het verslechteringsverbod de datum waarop de Europese Commissie het gebied op de zogeheten 'Communautaire lijst van beschermde gebieden' heeft geplaatst. Dit is voor de meeste gebieden 7 december 2004. De gebruikte gegevens voor de T0-kaarten zijn voor een deel van latere datum. Ze gelden in de praktijk wel als de situatie op het referentiemoment. Meer gedetailleerde informatie over de rol van habitattypenkaarten bij de doelstellingen van Natura 2000-gebieden is te vinden op de website van de Ecologische Autoriteit: Factsheet doelstellingen en Natura 2000-gebieden - Ecologische Autoriteit

De habitattypenkaarten worden gebruikt voor het maken van (nieuwe) beheerplannen voor Natura 2000 gebieden. Ze geven informatie over de ligging van habitattypen en veranderingen daarin. Habitattypenkaarten worden ook gebruikt in AERIUS, het model van het RIVM voor stikstofdepositie. Met de ligging van habitattypen brengt AERIUS in beeld in hoeverre de berekende depositie een knelpunt is voor de doelstellingen voor een Natura 2000 gebied.

Hoe wordt een habitattypenkaart gemaakt?

Een belangrijke basis van een habitattypenkaart is een vegetatiekartering. Voor een vegetatiekartering maken onderzoekers volgens een vastgestelde uniforme methodiek opnamen van de vegetatie in een gebied. Met behulp van de opnamen maken ze een beschrijving van de vegetatietypen in een bepaald gebied. Dat heet een *lokale typologie*. Daarnaast karteren onderzoekers de aanwezigheid van kenmerkende plantensoorten. Vegetatiekarteringen zijn in veel gevallen gemaakt door een karteerbureau, in opdracht van een terreinbeheerder. Vegetatiekartering is tegenwoordig onderdeel van de verplichte monitoring onder de *Subsidieregeling Natuur en Landschap*.

Het karteerbureau vertaalt de gevonden 'lokaaltypen' naar de landelijk gebruikte *plantengemeenschappen* van de Vegetatie van Nederland. Deze plantengemeenschappen zijn voor heel Nederland beschreven en onderbouwd met een database van vele duizenden vegetatieopnamen. Er zijn veel meer plantengemeenschappen dan de 52 habitattypen. Aan de hand van de eisen aan de habitattypen (die eisen staan in de profielendocumenten) zorgt de Provincie voor de vertaling naar een habitattypenkaart. De Provincie verzamelt waar nodig aanvullende gegevens in het veld. De concept-habitattypenkaart bespreekt de Provincie met de terreinbeheerders. De Provincie controleert de kaart (steekproefsgewijs) in het veld. De Provincie is bevoegd gezag voor het vaststellen van de habitattypenkaart.

De Provincie levert de habitattypenkaart aan BIJ12, het gezamenlijk uitvoeringsorgaan van de provincies. BIJ12 controleert de bestanden inhoudelijk en GIS-technisch. De habitattypenkaart wordt opgenomen in de Nationale Databank Vegetatie- en Habitatkarteringen (NDVH) en AERIUS, het model van RIVM voor stikstofdepositie. In veel gevallen zal een nieuwe habitattypenkaart al gebruikt worden voordat een nieuw beheerplan Natura 2000 klaar en door Gedeputeerde Staten vastgesteld is.

Het maken van een habitattypenkaart is een arbeidsintensief en kostbaar proces dat inclusief het veldwerk 2-3 jaar tijd vraagt. De vegetatieontwikkeling vraagt ook tijd. Om die beide redenen herzien we de habitattypenkaart voor een Natura 2000 gebied niet vaker dan eens in de 12 jaar. De kaart geeft dus niet precies de actuele situatie weer.

Hoe vergelijk je de T0- en T1-kaarten met elkaar?

Om te beoordelen of de oppervlakte en ligging van de habitattypen in een gebied is veranderd, ligt het voor de hand om de T0- en de T1-kaart te vergelijken. Bij die vergelijking houden we om te beginnen rekening met veranderingen in de gebruikte techniek. In de periode tussen het maken van de T0- en T1-kaarten zijn de technische middelen namelijk flink verbeterd:

- Er zijn veel meer, actuele en gedetailleerde luchtfoto's beschikbaar;
- Er is een landelijke, gedetailleerde digitale hoogtekaart (AHN);
- Het is nu mogelijk om met een tablet en GPS in het veld vegetatiegrenzen precies in te tekenen en geografische data te raadplegen en te bewerken;
- Er zijn nu meer dan ten tijde van de T0 kaarten standaard werkwijzen voor het maken van vegetatiekarteringen. Daardoor zijn vegetatiekarteringen onderling beter te combineren. De vertaling naar habitattypen is eenduidiger.

De T1-kaarten zijn nauwkeuriger in het weergeven van de verspreiding van habitattypen dan de T0-kaarten. Bij vergelijking van de kaarten kan er op het eerste gezicht een behoorlijke verandering in habitattypen lijken te zijn. Die veranderingen zijn voor een deel toe te schrijven aan intensiever veldwerk en verbeterde techniek van karteren.

De technische vergelijking tussen de T0- en T1-kaart maken we in eerste instantie geautomatiseerd in GIS. Ecologen van de provincie beoordelen vervolgens welke verschillen toe te schrijven zijn aan de gebruikte techniek en waar er echt iets veranderd is in de oppervlakte en in de ligging van de habitattypen.

Hoe kun je verschillen verklaren?

Als we verschillen door de techniek uit de kaarten hebben gefilterd, krijgen we in beeld wat er werkelijk is veranderd in een gebied. Die veranderingen proberen we te verklaren. Verandering kan het gevolg zijn van:

- Uitgevoerde inrichtingsmaatregelen (bijvoorbeeld projecten Ontwikkelopgave);
- Natuurlijke ontwikkeling (successie of regressie door natuurlijke dynamiek;
- Toe- of afname van drukfactoren (vermesting, verdroging, verzuring, versnippering, verstoring);
- Veranderingen in het reguliere beheer;
- Verandering in arealen van soorten, mogelijk door klimaatverandering;

Er zijn vaak meerdere redenen in combinatie die veranderingen veroorzaken. Het begrijpen van veranderingen in een gebied vraagt gebiedskennis, kennis van het gevoerde beheer en van de ecologie van de soorten en habitattypen. Het verklaren van ontwikkelingen en het delen van kennis is onderdeel van het proces van nieuwe beheerplannen.

Gebruik je ook andere gegevens?

Habitattypenkaarten geven een ruimtelijk beeld van de aanwezigheid van habitattypen in een gebied op grond van met name vegetatiekarteringen. Het maken van zo'n kaart kost veel tijd en dat doen we eens in de 12 jaar. Naast de *verspreiding* van de habitattypen beoordelen we de *kwaliteit* van de habitattypen. Daarvoor kijken we naar:

- De aanwezigheid van soorten die informatie geven over bodem, water en/of de compleetheid van de levensgemeenschap (zogenoemde *typische soorten*);
- De onderliggende *vegetatietypen* (uit de vegetatiekartering);
- *Abiotische kenmerken* (zoals water en bodem) uit metingen in bijv. Peilbuizen;
- *Structuur* (bijvoorbeeld mate van bosopslag of aanwezigheid onbegroeide bodem) met behulp van luchtfoto's en aanvullend veldonderzoek.

Voor de Subsidieregeling Natuur en Landschap vindt veel verplichte monitoring plaats van soorten en structuur. Er zijn tegenwoordig ook veel gegevens beschikbaar over de verspreiding van planten en dieren dankzij vrijwilligers (*'citizen science'*). Een groeiend aantal vrijwilligers levert gegevens, bijvoorbeeld via laagdrempelige apps als *ObsIdentify* en *Observation*, aan de *Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF)*. Gegevens in deze

databank zijn gecontroleerd. Zulke *gevalideerde verspreidingsgegevens* gebruiken we in aanvulling op de habitattypenkaart om inzicht te krijgen in de kwaliteit en ontwikkeling van de natuur in een gebied.

Bij gebruik van data houden we rekening met de *waarnemingsinspanning*. Als er meer waarnemingen geregistreerd zijn van een soort, betekent dat niet altijd dat een soort meer voorkomt. Het kan zijn dat er intensiever gezocht is. Als een soort niet is aangetroffen, is het van belang te weten of er wel naar gezocht is (*nulwaarneming*). Verschillen in weersomstandigheden van jaar tot jaar kunnen ook van invloed zijn. Om het beeld niet door de korte termijn te laten vertekenen, kijken we voor de beschermde soorten van de Habitat- en Vogelrichtlijn naar de trend in aantallen en verspreiding over een langere periode.

Voor alle Natura 2000-gebieden zijn in 2025 *monitoringsplannen* gemaakt. De monitoring van procesindicatoren (daarmee meten we het effect van maatregelen) verbreden we naar een structurele monitoring van *omgevingscondities*. Omgevingscondities zijn (grond)waterpeilen, (grond)waterkwaliteit, bodemvocht, bodemchemie en vegetatie. Waar nodig voegen we meetpunten en indicatoren toe, onder andere voor het bemonsteren van de bodemchemie.